

Ryszard Brykowski, Michał Czajnik

Rada do spraw Konserwacji Zabytków i Współczesnej Sztuki Sakralnej

Ochrona Zabytków 31/2 (121), 139

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W listopadzie 1976 r. przy Oddziale Stołecznym Stowarzyszenia PAX powstała Rada ds. Konserwacji Zabytków i Współczesnej Sztuki Sakralnej¹. Radę — jak głosi jej Statut — powołał Oddział Stołeczny Stowarzyszenia PAX „mając na uwadze poważne i pilne potrzeby występujące w dziedzinie ochrony i konserwacji zabytków sztuki sakralnej, w dążeniu do upiększenia polskich świątyń, dawnych i nowych dziełami współczesnej sztuki sakralnej, harmonizującymi z potrzebami kościoła i estetycznymi poglądami wiernych”. W kolejnym dokumencie — *Informacji o działalności Rady ds. Konserwacji Zabytków i Współczesnej Sztuki Sakralnej* omówiono nieco obszerniej przyczyny powołania Rady, jak również jej cele i zadania². W dokumencie tym m.in. czytamy: „Ostatnie lata przyniosły znaczny wzrost liczby remontów i prac konserwatorskich podejmowanych w zabytkowych kościołach. Wśród przyczyn tej działalności wymienić można między innymi potrzebę przystosowania wnętrza kościelnych do wymogów nowej liturgii. Istotne znaczenie mają prace podejmowane w celu utrzymania stanu zachowania budowli i jej wyposażenia, które ulega działaniu różnych niszczących czynników oraz konieczność wprowadzenia lub modernizacji instalacji technicznych (oświetleniowych, ogrzewczych, nagłośnieniowych). Niebagatelnym wreszcie czynnikiem jest intencja wiernych, aby uczynić kościół piękniejszym, prezentującym także osiągnięcia współczesnej sztuki. Wiele z tych przedsięwzięć, zwłaszcza w miejscowościach oddalonych od centrów kulturalnych, realizowano pokonując znaczne trudności i uzyskując efekty niewspółmiernie skromne w stosunku do poniesionych nakładów. Zdarzają się też przypadki zaprzeczania cennych, zabytkowych wartości architektonicznych i z wyposażenia kościołów, powstałe wskutek nieumiejętnie prowadzonych prac. Główną przyczyną tych niepowodzeń i kłopotów był brak fachowego nadzictwa, które mogłoby wesprzeć administratorów kościołów w ich niezbędnych poczynaniach... Rada pragnęłaby zająć się między innymi opiniowaniem wszelkich prac remontowych i konserwatorskich zamierzonych w zabytkowych świątyniach bądź budynkach parafialnych... Dzięki współpracy z artystami działającymi w dziedzinie

współczesnej sztuki sakralnej Rada może skutecznie pomagać w wyborze właściwej koncepcji plastycznej upiększania świątyń. Konsultacje dokonywane przez specjalistów skierowanych przez Radę są nieodpłatne, podobnie jak ekspertyzy przygotowywane przez jej członków lub innych fachowców z nią współpracujących”.

Przedstawiając w streszczeniu swój program działania, Rada zastrzega się równocześnie, że „wszelkie opinie, ekspertyzy czy nawet projekty opracowane przez Radę nie zwalniają administratorów parafii od uzgodnień wymaganych przepisami kościelnymi i państwowymi. Oznacza to, że realizacja owych projektów lub ekspertyz winna być poprzedzona uzyskaniem zgody tak konserwatora diecezjalnego, jak i odpowiedniego terenowego organu państwowej służby konserwatorskiej”.

Od początku swej działalności Rada nawiązała ścisłą współpracę z Zespołem I Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych „Inco” (który był również inicjatorem powołania Rady), uzyskując z tej strony wydatną pomoc. Wystarczy zresztą nadmienić, że Zespół I ZZG „Inco” od wielu lat świadczy — poprzez swe Biuro Współpracy Naukowo-Technicznej — różnorodne usługi na rzecz zabytków sakralnych i świeckich oraz sprawuje patronat nad będącymi w budowie skansenami³.

W okresie sprawozdawczym (8.XI.1976—7.XII.1977) Rada odbyła jedenaście posiedzeń, w tym dwa wyjazdowe (do Orawki i Goźlina, zw. też Porzczem Mariańskim).

Na jednym ze spotkań ks. mgr Bohdan Lisek zreferował *Zagadnienie wyposażenia kościołów w związku z reformą liturgiczną*, zwracając uwagę na popełniane w niektórych wypadkach nieprawidłowości w usuwaniu z kościołów cennych przedmiotów zabytkowych (np. tabernakula, ambony, balaski, kanony, organy itp.). W czasie dyskusji poruszano również problemy ogrzewania, oświetlenia, nagłośnienia i zabezpieczenia przeciwpożarowego zabytkowych świątyń, a w szczególności drewnianych. Rada postanowiła zorganizować symposium dla duchowieństwa, poświęcone tym istotnym zagadnieniom. Na jednym z kolejnych posiedzeń dr Ryszard Brykowski omówił *Problemy związane z ochro-*

na zabytków drewnianej architektury sakralnej. Zarówno wnioski referenta, jak i wysunięte przez dyskutantów zostały po opracowaniu przekazane Zespołowi Poselskiemu PAX. Jedno z posiedzeń Rady, które odbyło się na terenie tzw. wzorcowni „Veritas”, poświęcone było problemom współczesnej sztuki sakralnej, a zagadnienia te, jak również osiągnięcia i trudności w tej dziedzinie naświetliła w swym wystąpieniu dyr. „Veritas” — Magdalena Michalska. Uczestnicy spotkania ocenili pozytywnie zorganizowaną *in situ* ekspozycję oraz liczne wyprodukowane przedmioty.

Na zlecenie Rady wykonana została przez Biuro Współpracy Naukowo-Technicznej ekspertyza mykologiczna dla drewnianego kościoła w Goźlinie oraz niezwykle szczegółowa dokumentacja stanu zagrożenia oraz zalecenia techniczne dotyczące drewnianego kościoła w Orawce⁴. Na sesjach wyjazdowych, które odbyły się w Goźlinie (25 kwietnia 1977 r.) i Orawce (6—7 czerwca 1977 r.), z udziałem wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz w wypadku Goźlina konserwatora diecezjalnego, narysowano konkretny program działania konserwatorskiego.

Poszczególni członkowie Rady rozpatrywali zagadnienia związane z pracami remontowymi przy klasztorze oo. oblatów w Górze Kalwarii oraz w Markach pod Warszawą, gdzie występuje szczególnie trudny problem stopniowo postępującego zawilgocenia całego kościoła. Wstępnie Rada rozpatrzyła problem przeniesienia na nowe miejsce drewnianego kościoła z miejscowości Zawady (woj. łomżyńskie) oraz prośbę parafii i Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej w sprawie udzielenia pomocy przy kompleksowej konserwacji kolegiaty w Opatowie. Postanowiono w obu wypadkach przeprowadzić wizje lokalne tych zabytków.

Od początku swej działalności Rada szczególnie naciskała na nawiązanie współpracy ze służbą konserwatorską, szczebla centralnego i wojewódzkiego, oraz z kuriami diecezjalnymi i ich organami konserwatorsko-muzealnymi.

Ryszard Brykowski
Michał Czajnik

¹ W skład Rady powołani zostali: Jerzy Augustyniak (Oddział Stołeczny Stow. PAX), dr Ryszard Brykowski — wiceprzewodniczący Rady (Instytut Sztuki PAN), dr Michał Czajnik — sekretarz Rady (ZZG „Inco” Zespół I), prof. dr Wojciech Kalinowski (dyr. Ośrodka Dokumentacji Zabytków), dyr. Stanisław Karolkiewicz (ZZG „Inco”, Zespół I), dr Lech Krzyżanowski (redaktor naczelny „Ochrony Zabytków”), dr Wojciech Kurpiak (ZZG PKZ), red. Zbigniew Lesiewski (przewodniczący Oddziału Stołecznego Stow. PAX), ks. mgr Bohdan Lisek (konserwator Diecezji Warszawskiej), dyr. Magdalena Michalska („Veritas”), dr Andrzej Olszewski

(ATK), red. Andrzej Rostworowski (Stowarzyszenie PAX), prof. dr Zygmunt Świechowski — przewodniczący Rady (Uniwersytet Wrocławski).

² Postulat powołania Rady był niejednokrotnie wysuwany pod adresem ZZG „Inco” oraz Stowarzyszenia PAX, m.in. na sesji naukowej, zorganizowanej w maju 1975 r. na Świętym Krzyżu przez Oddziały Stowarzyszenia PAX w Kielcach i Radomiu przy współudziale ZZG „Inco”, poświęconej problemom ochrony zabytków i architektury sakralnej w latach 1945—1975 (por. R. Brykowski, *Niektóre problemy ochrony i konserwacji zabytków drewnianej architektury sakralnej w latach 1945—1975*,

„Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX”, 1977, nr 1/14, s. 103).

³ R. Brykowski, W. Jankowski, *Narada przedstawicieli muzeów skansenowskich*. „Ochrona Zabytków”, 28, nr 1, 1975, s. 68—70 (tam też zestawienie literatury na ten temat).

⁴ M. Czajnik, Z. Wczelik, *Opinia techniczna dotycząca stanu zachowania zabytkowego kościoła w Mariańskim Porzczu*, mps, czerwiec 1977; M. Czajnik, P. Kozarski, Z. Wczelik, *Orzeczenie mykologiczno-budowlane dotyczące stanu zachowania zabytkowego kościoła drewnianego w Orawce*, mps, wrzesień 1977.